Hz. Muhammed'in İslâm'ı tebliği

İki âlemi de sarsan mektuplar

Topkapı Sarayı Müzesi 21/397

Topkapı Sarayı Müzesi, *Siyer-i Nebî* yazması, 372b.

Hz. Muhammed'in Asra valisine gönderdiği mektup bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde (üstte). Bir 16. yüzyıl minyatüründe Hatîb, Bizans İmparatoru Herakleos'un cevabi mektubunu Hz. Muhammed'e veriyor (sağda).

İlk dönem İslâm tarihi uzmanı Prof. Dr. Mustafa Fayda, mektupların yazılma sürecinde yaşananları anlattı. Necdet Sakaoğlu, 300 yıllık Türkçe elyazmasından mektupların içeriklerini aktardı.

Sınırötesi etki

Peygamberin mektupları, İslâm dinini tebliğ görevinin belki de en önemli ve etkili bölümünü oluşturur. Miladi 628'i izleyen yıllarda yazılan ve özel elçilerle dönemin hükümdarlarına gönderilen mektuplar, İslamiyet'in doğduğu toprakların sınırlarını aşacağının; öncelikle Bizans, Irak, İran, Afganistan ve Habeşistan'ı etkileyeceğinin de belgeleridir.

Diplomatik vizyon

Mektupların önemi; Hz. Muhammed'in dinî vazifesinin yanısıra, o dönemin uluslararası siyaset ve ticaret merkezlerini kontrol eden odakları bizzat hedef almasında; diplomatik vizyonuyla bölgesel bir güç olma yolunda adım atmasında ve manevi mesajına koşut maddi âlemi de eşzamanlı olarak kucaklamasındadır.

MUSTAFA FAYDA

İslâm'a davet mektupları, peygamberin vazifesinin bir parçasıdır. Allah'ın emirlerini uygulamak, yani hem İslâm'ı tebliğ etmek hem de bu dinî öğretileri yaşanır halde göstermek, insanlara örnek olmak yolunda bir vazifedir. Mektuplara giden yol, aslında peygamberliğin gelişiyle başlar. Hz. Muhammed'in ilk daveti bildiğiniz gibi bir insana, hanımınadır; sonra yakın çevresinden başlayarak yayılır.

Peygamberin, bu vazifesi sırasında karşısına çıkan en büyük engel, putatapıcılık meselesinde olmuştur. Bunun ayetlerle kesin bir dille yasaklanması, Hz. Muhammed'in bağlı olduğu Kureyş kabilesinde ve Mekke'de çok ciddi bir sorun yarattı ve devamındaki olayları birinci dereceden etkiledi. Müslüman olanlar boykottan tecrite, işkenceye uzanan zulümlere maruz kaldılar.

Mekke şehri ve Kâbe, Hz. İbrahim zamanından beri mukaddes addedilen önemli bir merkezdi. Hac ve umre İslâm'dan önce de vardı; tabii önemli bir farkla... Kâbe'nin içinde çeşitli putlar vardı. İslâm'ın en belirleyici vasfıysa, tek Tanrı, "Allah'tan başka ilah yoktur" inancıdır. Bu sebeple putların varlığı veya bu konuda bir uzlaşma kabul edilemezdi. Peygamberin Mekke'de kalması da bu sebeple imkansızlaştı ve daha sonra Medine adını alacak olan Yesrib şehri günleri başladı. Bu zaman zarfında, hac için Kâbe'ye gitmek üzere geçen kabilelerle kurulan temaslar da İslâm'ın yayılmasında önemli bir merhaledir.

Cahiliye döneminde sadece putlar yok, bugün de moda olduğu gibi günlük hayatta kahinler, kahineler de vardı. Dolayısıyla Hz. Peygamber, bir taraftan başını Kureyş'in çektiği siyasal, ekonomik etkisi çok yüksek Mekke merkezli bir düşmanla, diğer taraftan çağlar boyu süregelen batıl inançlarla mücadele eder. Mekkeli müşriklerle yapılan Bedir (624), Uhud (625) ve Hendek (627) savaşları ardından, Hicret'ten (M. 622) altı yıl sonra önemli bir dönüm noktasına gelinir.

628'de Hz. Muhammed, 1600 kişiden oluşan sahabesiyle Mekke'ye doğru ilerlemeye başlar. Amaç, Kâbe'yi ziyaret (umre) ve ibadettir. Fakat Mekkeliler, Müslümanları şehre sokmaz ve Hudeybiye adı verilen yerde varılan antlaşmayla, "1 sene sonra şehre girilebileceği" karara bağlanır. Bu karar aynı zamanda Müslümanlarla müşrikler arasında 10 yıllık bir saldırmazlık antlaşmasıdır. Böylelikle Kureyş tehdidi ortadan kalkmasa da azalır ve Hz. Muhammed İslâm'ın Arap Yarımadası'nın diğer bölgelerine, hatta daha uzak coğrafyalara yayılması hususunda, önemli bir zaman ve zemin kazanır. Bu antlaşma aynı zamanda "Fetih suresi"nin inmesine sebep olur. Bu da İslamiyet'te fütühatın sadece savaşla olmadığını kanıtlayan önemli bir tarihsel olgudur. Bu bakımdan Hudeybiye Antlaşması'nın Müslümanlara getirdiği imkanı, o vakit peygamberin yanındakiler- Hz. Ebubekir haricinde- tam olarak anlayamamışlar, şehre girmeyişlerini bir yenilgi olarak telakki etmişlerdir. Bundan dolayı Hudeybiye, sahabe'nin peygamberin kararına direndiği tek hadise olarak gösterilir. Bu saldırmazlık antlaşmasıyla birlikte, İslâm Arap Yarımadası'nda ve civar coğrafyalarda duyulmaya, yeşermeye ve yayılmaya, yani sureye "Fetih suresi" denmesinin anlamı ortaya çıkmaya başlar. Bu barış döneminde İslâm'ın şimdilerde "soft power" olarak adlandırılan sosyal ve kültürel etkisi insanlar arasında, gündelik hayatta da hissedilmeye başlar.

1976 yapımı "Çağrı" filminde İmparator Herakleos (Ronald Leigh Hunt), Hz. Muhammed'in mektubunu okuyor.

İşte bu bir tür geçiş evresinde, Hz. Muhammed, dönemin etkili hükümdarlarına gönderilmek üzere tebliğ mektupları yazdırır; bunları özel elçileriyle gönderir. Burada önemli bir husus, Hz. Muhammed'in dinî vazifesinin yanısıra, kendini adeta bir "devlet başkanı" ▶

Mısır hükümdarı Mukavkıs Hz. Muhammed'e gönderdiği cevabi mektubunda, iki cariye gönderdiğini de yazar. Bunlardan biri, Mâriye el-Kıptîye olup, peygamberin son çocuğu İbrahim'in annesidir. Sadece bu örnek bile, mektupların gerçekliğinin kanıtıdır.

olarak konumlandırmasıdır. Ama bu konumlandırmayı asla reel siyasi anlamda anlamamak gerekir. Çünkü söz gelişi Bizans imparatoru, kendisine gönderilen mektupla Müslüman olsaydı, Hz. Muhammed gidip onun tahtına mı oturacaktı? Nitekim Habeş necaşisi İslâm'ı kabul etmiş, ama böyle bir durum tabii söz konusu olmamıştır. Yani Müslümanları tek bir devlet, tek bir bayrak altında toplamak gibi bir gaye yoktu.

Hz. Peygamber efendimizin bu mektuplarının orijinal kopyaları daha sonra halifeler tarafından Irak'a götürülmüş ve bir yangında (Cemacim olayı) yanmıştır. Bunlardan 6'sının - Topkapı Müzesi Mukaddes Emanetler bölümündekiler de dahil- orijinal oldukları ileri sürülüyor. Bunların bir kısmının sonradan yazıldıkları, kaligrafilerinden anlaşılıyor.

Tabii bu durum, mektupların varlığını kanıtlamak, muhteviyatını bilmek için elimizdeki tek şey değildir. Kuran'ın vahiy katipleri tarafından yazılışından tutun da, Hz. Muhammed'in ve ashabın hayatını konu alan birçok yazılı kaynakta bu mektuplardan ve içinde yazılanlardan sözedilir. Bu bakımdan mektupların varlığından şüphe etmemiz için bir sebep yok. Siyer ve megazi kitaplarında; İslâm tarihi kaynaklarında, örneğin Taberî'nin Milletler ve Hükümdarlar Tarihi'nde; tabakat kitaplarında, özellikle İbn-i Sâd'ın kitabında ve diğer özel konularda yazılan kitaplarda bu mektuplardan bahsedilir.

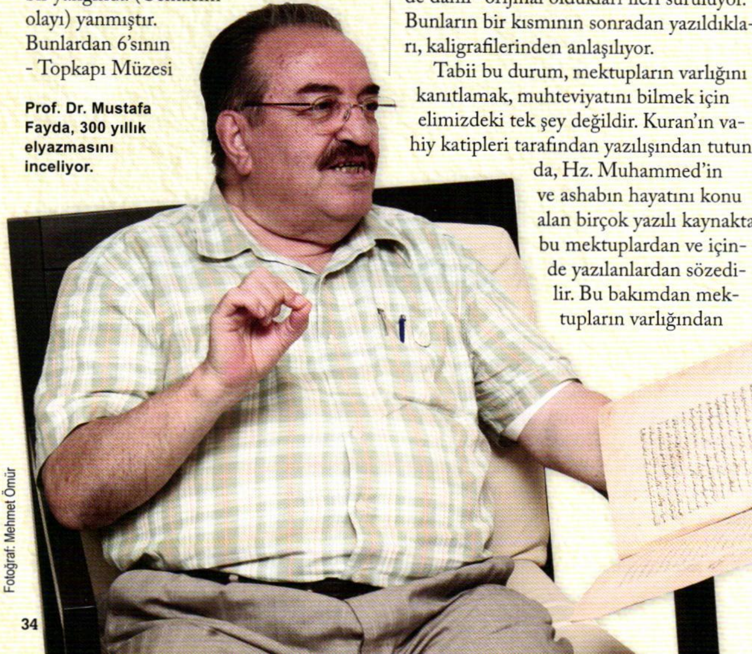
Bugün mektuplarla ilgili elimizdeki en eski kaynak, İbn-i İshak'ın (öl. Hicri 151) Siyer kitabıdır (Sîretü İbn İshak). Bunlar yazılırken bazı sahabeler, mektupların üzerinde bir mühür olması gerektiğini, aksi halde mektuplara itibar edilmeyebileceğini söylüyorlar. Bunun üzerine peygamberimiz, üzerinde en üstte "Allah", sonra "Resul", en altta da "Muhammed" yazılı "Muhammed Resullullah" mührünü yaptırır. Daha sonra bunu yüzük olarak da taşımıştır.

Mektuplar, Hz. Muhammed'in muazzam zekasını, sabrını ve dirayetini gösterir. Şunu da unutmamak

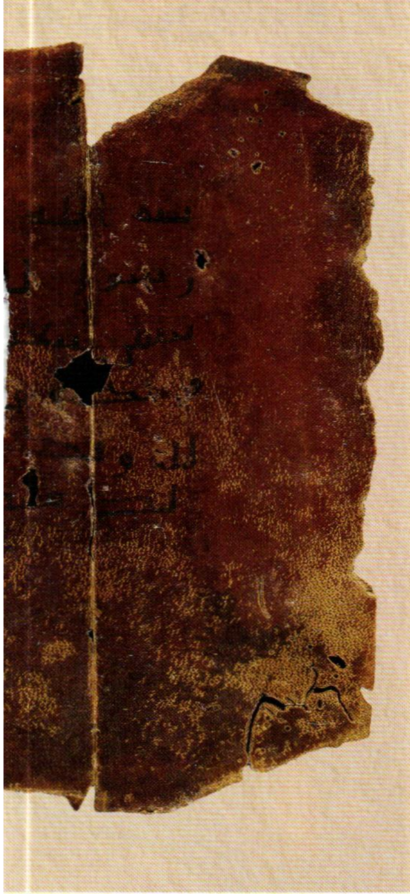
Topkapı Sarayı Müzesi 21/674

Hz. Muhammed'in Haris bin ebi Şemr Gassani'ye gönderdiği mektup.

Prof. Dr. Mustafa Fayda, 300 yıllık elyazmasını inceliyor.

Fotoğraf: Mehmet Ömür

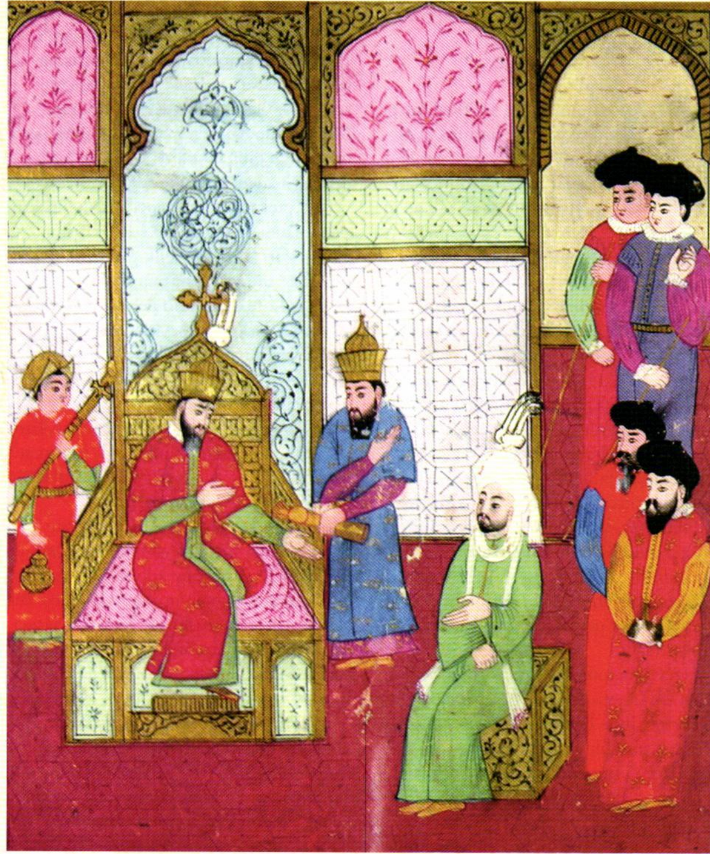

lazım: Bu mektuplar yazıldığı sırada, İslâm'ın tüm unsurları tamamlanmış değildi; Kuran-ı Kerim nazil olmaya devam ediyordu. Hudeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin fethine kadar (Miladi 630) geçen iki senelik sürede Hz. Muhammed'in gösterdiği performans, insanüstüdür. Bu evrensel vizyon, peygamberlik vazifesinin şümulünden kaynaklanır. Aldığı ilahi mesaj, "seni âlemlere rahmet olarak gönderdik" der. Bunun hem maddi hem manevi hayatla bağlantılı anlamını düşünmek lazım gelir.

Mektupların bir başka önemi de, Hz. Muhammed'in peygamberlik vasfındaki benzersiz bir durumu vurgulamasıdır. Onun doğduğu yer, ev, yaşadığı mahalle, ticaret yaptığı yerler, kendisinin, annebabasının kabri, savaştığı coğrafyalar... Bunların hepsi en ince teferruatına kadar belgelenmiştir. Hz. Muhammed'in varlığı ve hayatındaki bu somutluk, başka hiçbir peygamber için söz konusu değildir. Bu mektuplar da gerek onun gerek Kur'an-ı Kerim'in, gerekse İslâm'ın bu anlamdaki biricikliğini de kanıtlar. Mektuplardan bir örnek vermek gerekirse, Mısır hükümdarına yazılan (Bkz. Mektup 5), Mukavkıs'ın gönderdiği cevabın sonunda şöyle denmektedir: "... Gönderdiğin kişiyi ağırladım. Sana da öyle iki cariye gönderiyorum ki onların Mısır'da saygınlık ve değerleri vardır. Bir de giysi gönderdim." Bahsi geçen bu cariyelerden biri, Mâriye el-Kıptîye olup, bu Hz. Muhammed'in son çocuğu İbrahim'in annesidir.

Kur'an-ı Kerim'de de Hz. Muhammed'in bütün insanlığa gönderildiği belirtilir. Vazifesinin sınırları bütün insanları içine alıyordu. Diğer peygamberlerin kendi kavimlerine gönderildiği hatırlanırsa, onun görevinin kapsamı ve mektuplarının anlamı daha iyi anlaşılabilir. Mektuplar, Hz. İsa ve Hz. Musa yolundan gidenlere İslâm'ı tebliğ ederken, aynı zamanda sınırsız bir özgüveni yansıtır; zira Allah'ın emirlerini iletmektedir. Bununla birlikte iddialı ve hayalci değil, tersine mütevazı ve gerçekçidir. Mektupları alanların, o zamana kadar ismini neredeyse hiç duymadıkları bir kişiden gelen bu cümleler karşısında şaşırdıkları, zaman kazanmaya çalıştıkları, fakat çok özel bir durumla karşı karşıya kaldıklarını anladıkları, verilen cevaplardan ortaya çıkmaktadır. ■

Prof. Dr. Mustafa Fayda'nın yazısı, kendisiyle yaptığımız röportajdan derlenmiştir.

16. yüzyıl minyatüründe peygamberin elçisi Hatîb, Hz. Muhammed'in mektubunu Bizans İmparatoru Herakleos'a veriyor.

Topkapı Sarayı Müzesi, *Siyer-i Nebi yazması*, 371a.

İslâm'ın yayılışında dönüm noktası

Dokuz mektubun evrensel vizyonu

Hz. Muhammed'in Hicret'in 6. yılından itibaren yazıp dönemin hükümdarlarına elçilerle ulaştırdığı dine davet mektuplarını bizde ilk defa 16. yüzyılın ünlü şairi ve Rumeli kazaskeri Bâkî incelemiş. 1710'da kaleme alınan ve müellifi bilinmeyen bir elyazmasında ise Bâkî'nin kitabından hareketle peygamberin 9 mektubunun aslına sadık içeriği ve bunlara verilen cevaplar yer alıyor.

NECDET SAKAOĞLU

Günümüzden 1400 yıl önce 610 yılında, insanlık yeni bir dinin doğuşuna tanık oldu. Hz. Muhammed'e peygamberliği ve Kur'an'ın ilk âyetleri o yıl, Ramazan ayının son 10 günü içinde olduğuna inanılan Kadir gecesinde vahy olunmuştu. İlk inananlarsa, Hicaz bölgesinin kutsal kenti ve pazar yeri Mekke'nin kimi gençleri, kadınları, köleler ve kimi yetişkinlerdi.

Yeni din, önceki semavi-kitaplı inanışlardan farklı olarak, insanların tek Tanrı'ya yönelişinde tapınağın şart olmadığı ve aracılara gerek bulunmadığı öğretisine dayanıyordu. 22 yıllık bir mücadele sonunda İslâm dinini temellendiren Hz. Muhammed de diğer dinlerin peygamberlerinin doğaüstü kimliklerine karşılık, ailesi, yaşamı bilinen, gerçek bireydi. Peygamberliği boyunca, vahiy denen ilahi mesajları ezberletip yazdırarak Kur'an-ı Kerim'i oluşturmuştu.

Hz. Muhammed, Arap Yarımadası'nın, Mısır ve Habeşistan'ın çağdaşı yerel egemenlerine, Irak-İran-Afganistan'da hüküm süren Sasani hükümdarı Nuşirevan'a, Doğu Roma İmparatoru Heraklius'a mektuplar göndererek kendilerini ve uyruklarını İslâm'a davet etmişti.

Hz. Muhammed'in, hadis kitaplarında ve kimi kaynaklarda nakledilen İslâm'a çağrı mektuplarından, deri parçalarına veya papirüse yazılmış, özgün oldukları ileri sürülen birkaçı Topkapı Sarayı Müzesi'nde Kutsal Emanetler bölümünde saklandığı gibi, bunlardan teki de Türkçe çevrisiyle aynı bölümde sergilenmektedir.

Bu mektupların Arapçalarıyla birlikte Türkçe anlamları, Divan edebiyatının büyük şairi Bâkî'nin (ölümü 1599), yazma bir risalesindedir. Unutmamalı ki bu ünlü şair, medrese öğreniminden sonra ilmiye sınıfında ilerleyerek şeyhülislamlığın bir altındaki Rumeli kazaskerliğine değin yükselmişti. Şiirlerindeki "Bâkî" mahlasına karşılık, mesleğiyle ilgili eserlerini "Mahmud Abdülbâkî" imzasıyla yazmıştır. Türkçe, Arapça yapıtları için Bursalı Mehmed Tahir'in, *Osmanlı Müellifleri*'ne bakılabilir.

Bâkî, Kastalânî'nin (öl.1517) Mevâhib el-Yakîn adlı Arapça eserinden çevirdiği *Me'alim el-Yakin Tercüme-i Mevahibü'l-Ledünniye* adlı risalesine, Hz. Muhammed'in mektuplarını da almış. Bu çevirinin yazma nüshaları Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde ve başka koleksiyonlardadır. M.1845, 1895,1898 yapılmış baskıları da vardır.

Adını saptayamadığımız bir başka Osmanlı aydını da 1710 yılında *Kitâb-ı İnşâ mine'l-Muhtârâti'l-Ârifîn* adlı bir seçki-derleme risalesi yazmış. İlk sayfalarına Bâkî'nin adı geçen yapıtındaki Hz. Muhammed'in İslâm'a çağrı mektuplarıyla

Mekke'den Medine'ye gelen Hz. Muhammed ve Ebû Bekir, Kureyşlilerden sakınmak için bir mağarada gizleniyor.

Türkçe çevrilerini, gelen yanıtları koymuş. Bu anonim risalenin izleyen sayfalarında da II. Osman'ın (1618- 1622) İran Şahı'na mektubu, Timur'un Tire'de bir kayaya kazdırdığı tarih, Mekke şeriflerinin mektupları, Revan Hanı'na yazılan nâme ile daha birçok mektup ve hüküm örneklerine yer verilmiş.

Hz. Muhammed'in mektupları ve gelen yanıtlar, şu başlık altında toplanmış: "Hazret-i Resul-i Ekrem ve Nebi-yi muhterem Muhammed Mustafa (S.V.) hazretlerinin mekâtib-i şerife ve sahaif-i lâtifeleridir ki Bâkî Efendi'nin Mevâhibü'l-Ledünniye nâm kitabı tercümesinden tercümeleri ile nakl olundu."

Risaledeki sırasıyla 9 mektubun, gelen yanıtların ve iki ahitnamenin kısmen sade-

Peygamberin mektuplarındaki üslup ve hükümdarların cevapları, dönemin siyasi yapısı, diplomasisi, iktidar ve insan ilişkileri üzerine de zengin ipuçları sunuyor.

Siyer-i Nebi, Üçüncü cilt, 286a, Zeren Tanındı, 2006

leştirdiğimiz Türkçe çevirileri şöyledir:

1. Mektup: Arapça metni verilmeyerek Yemen tarafına gönderildiği belirtilen bu mektupta; Kur'an'ın fıkıh (hukuk) kuralları, önemli hükümler, zekât, diyet, boşanma, köleye özgürlük verme, namaz, giyim kuşam vb konuları açıklanıyormuş. Bu mektubun varlığını hadis imamlarından Nesaî, Yunus Zehrayî'den, o da adları bildirilen öncellerden aktarmışlar.

2. Mektup: Habeş padişahına yazılan mektubun tercümesi şudur: "İslâm, Yüce Hakk'a hamt etmek, Allah'ı birledikten sonra Hz. İsa aleyhisselamın da hak peygamber olduğuna şahadet etmektir. Ben (Muhammed) de kendi peygamberliğimi duyurup (siz) padişahı ve askerlerinizi İslâm dinine çağırıyorum. Bu mektubu, 'Amr bin Ümeyye Damrî ile gönderdim"

Mektubu alan necaşi (Habeş hükümdarı) İslâm'a gelmiş; Hz. Muhammed'in peygamberliğini doğrulayıp şahadet ederek, daha önce Hz. Musa'nın ve Hz. İsa'nın, geleceğini ve deveye bineceğini haber verdikleri peygamber olduğunu kabul etmiş. İslamiyetin 5. yılında Müslümanlar Habeş'e hicret etmişlerdi. Ertesi yıl peygamberin mektubunu alan necaşi Asame'nin 'Amr ile gönderdiği cevabi mektubun özü şöyle: "Resulullah'a selam. İsa hakkında buyurduğun gerçektir. Hak nice buyurdu ise öyledir. Şerefli mektubunuzun içeriğini öğrendim. Allah'ın resulü (peygamber) olduğun doğrudur; gerçek elçisin. İnandım ve sana biat ettim. Amcanın oğlu Cafer'e de biat ederek onun elinde Müslüman oldum."

3. Mektup: Beni Züheyr kabilesine yazılmış. Risalede bu mektubun Arapça metni ve çevirisi verilmemiştir.

4. Mektup: Rivayet olunduğuna göre Hz. Muhammed, Hudeybiye seferinden döndüğü zaman Rum padişahına (Doğu Roma imparatoru) mektup yazdı. Kimi sahabeler, "Rum topluluğu, bir mektubun mührü olmaya, okumazlar!" dediler. Gümüşten bir mühür kazdırıldı. Üzerindeki üç satırda alt alta "Allah", "Resul", "Muhammed" yazılıydı. Peygamber mektubu bununla mühürledi. Hicretin 6. yılı (628) idi. Hüseyye bin Halife ile Rum padişahına (Roma imparatoru) gönderildi. Tercümesi şudur: "Müslüman ol. Olduğun takdirde Allah sana iki kere sevap verir. Eğer yüz çevirirsen uyruklarının günahı da senin üstündedir. Eğer uyarsan, iki kez sevap var: önce Hz. İsa'ya, sonra Resullullah'a iman getirdiğin için."

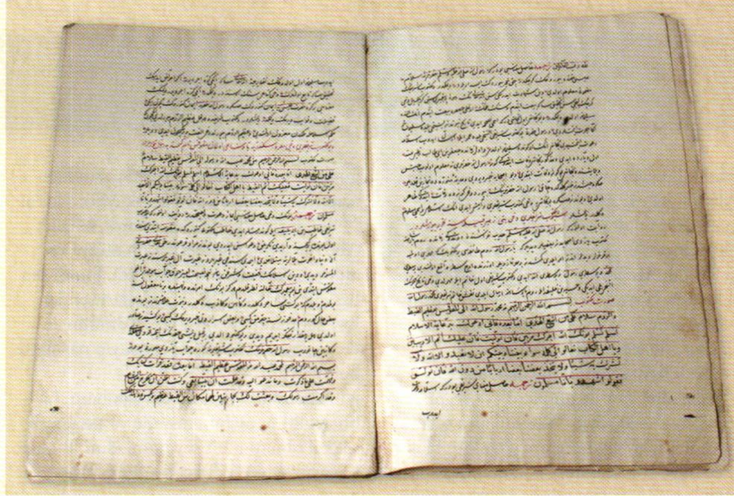
5. Mektup: Mısır'a İskenderiye padişahı olan Mukavkıs'a, imana davet ve nasihat için -rivayete göre- Hatib bin ebi Beliğa ile gönderilmişti. Hatib mektubu sunduğu zaman Firavun'u kast ederek Mukavkıs'a: "- Senden önce bir kimse vardı, tanrılık davası ederdi. Hak teala onu dünya ve ahiret belalarına müptela kıldı. Şimdi sen başkalarından ibret al; başkaları senden ibret almasın!" demiş; İslâm dininin erdemlerini ve yüceliğini açıklayıp nasihatte bulunmuştu.

Mukavkıs da: "Ben bu peygamberin haline baktım; hiçbir emrinde ve yasağında makul olmayan bir şey bulmadım. Bu kişi büyücü, kâhin, yalancı değildir. Peygamberlik belirtilerinden bazılarını kendisinde gördüm; gömüyü çıkarmak, gizemlerden haber vermek gibi. Hele biraz tefekkür edeyim" dedi. Mektubu alıp bir fildişi hokkanın içine koyup sakladı. Kâtibini çağırıp cevap yazdırdı. Ama İslâm'a gelmedi. Cevabı şudur: "Mektubunu okudum. Dediklerinizi anladım, beni dine davet eylediğini öğrendim. Çıkacak tek peygamber kaldığını da biliyorum. Fakat öyle sanıyorum ki Şam diyarından (Suriye) çıkacak. Gönderdiğin kişiyi ağırladım. Sana da öyle iki cariye gönderiyorum ki onların Mısır'da saygınlık ve değerleri vardır. Bir de giysi gönderdim."

6. Mektup: Bahreyn hâkimi (emiri) Münzir bin Sâvâ'ya İslâm'a davet için yazılmış; ondan şu cevap gelmişti: "Ya Resulallah, mektub-ı şerifinizi Bahreyn halkına okudum. Bazısı kabul edip İslâm'a geldi; bazısı kabul etmedi. Memleketimde Yahud(i) ve Mecus(i) de vardır. Ne bu- ▶

1710 tarihli elyazmasında, Hz. Muhammed'in Habeş hükümdarına Arapça mektubu ve Türkçe çevirisi.

Necdet Sakaoğlu arşivi

Necdet Sakaoğlu arşivi

1710'da adını bilmediğimiz bir Osmanlı aydınının, Bâkî'nin *Me'alîm el-Yakîn* adlı eserinden Hz. Muhammed'in mektuplarına yer vererek de yazdığı risaleden sayfalar.

yurursanız yine bana emrinizi gönderin." Resulullah bir daha yazdı: "Yüce Allah'a hamt ve senadan; kelime-i şehadet ve bazı öğütten sonra: Benim sana varan elçilerim, senden hayli hoşnutluk getirdiler. Ben de kavmin hakkındaki bağışlama dileğini kabul ettim. Müslüman olanları öylece bırak. Günah işleyenleri yani İslâm'a gelmeyenleri öldürmekten bağışladım; haraç versinler. İyilik yolunda oldukça seni azletmeyiz. Yahudiliği ve Mecusiliği sürdürenlere cizye (baş vergisi) buyurdum".

7. Mektup: Umman diyarına gönderilmiştir. Umman ülkesinde iki melik vardı. Bunlar kardeşti. Amr ibnü'l-'As'ın götürdüğü bu mektub-ı şerifi Ebi bin Kâ'b yazmıştı. İslâm'a davetten sonra şöyle deniliyordu: "Eğer İslâm'ı kabul ederseniz padişahlıklarınızda kalırsınız. Sizi yine memleketinize mevla (efendi) kılarım. Eğer İslâm'ı kabul etmeyip yüz çevirirseniz, saltanatlarınızı sizden giderir, askerimi diyarınız üzerine gönderirim. Peygamberliğim, saltanatınızın üzerine galip olur." Mektubu götüren 'Amr ibnü'l-'As buyurmuştur ki: "Resulullah'ın hizmetiyle Umman memleketine vardığım zaman bu beylerden 'Ubeyd ile buluştum. Bu, öbür kardeşten, halk katında ve diğer yönlerden daha önde idi. Hemen: -Ben Resulullah'ın elçisiyim. Sana ve kardeşine gönderildim dedim. O da bana: -Kardeşim benden büyüktür ve memleketinde benden önde gelir. Seni ona ulaştırayım ve mektubu da ona okutayım, dedi. Sonra sordu: -Sen beni neye davet edersin? Ben de: -Seni, Allah'ın tek ve ortaksız olduğuna inanmaya davet ederim. Yüce Allah'tan başka mabudu terk edip Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadete çağırıyorum! dedim.

Umman'ın ortak melikleri kardeşlerle Amr ibnü'l-'As arasında, İslâm'ın ilkeleri konusundaki uzun konuşmalardan sonra Amr, peygamberin mühürlü mektubunu büyük kardeşe sunmuş. O, sonuna kadar okuduktan sonra kardeşi de okumuş. Kardeşlerden biri, Kureyşlilerin nasıl Müslüman olduklarını sormuş. 'Amr, kimilerinin kendi rızalarıyla kimilerinin kılıçla imana geldiklerini, bu Ummanlılardan başka imana gelmeyen kalıp kalmadığını bilmediğini; eğer imana gelmezlerse asker geleceğini uyarmış. Melik: "Bugün git, yarın yine gel" demiş. Ertesi gün buluştuklarında: -Senin davet ettiğin konuyu düşündüm. Eğer şimdi elimde olan nesneyi bir kişiye bırakırsam, onun askeri buraya gelemez. Şayet gelirse benden bir iyilik bulmaz. Bu durumda benim ona itaat etmem, Arap topluluğunun güçsüzlüğü demektir. Amr: -Şu halde ben de yarın çıkar giderim! deyince iki kardeş bir yere gelip yalnız görüşmüşler. Sabah olunca Amr'a adam gönderip ikisi de İslâm'a geldiklerini bildirip dönmesine izin vermişler.

8. Mektup: Yemame'ye gönderilmiş. Yemame'nin sahibi olan Hevzet bin Ali'ye Selît bin Amr ile gönderilen mektub-ı şerifin çevirisi şudur: "Benim dinim yakın zamanda en uzak bayındır ülkelere kadar yayılsa gerektir. İslâm'a gel, kurtul. Elinde olan memleketi yine sana vereyim."

Rivayet olunur ki Selît, mühürlü mektubu götürüp sunduğunda, Hevzet ağırlamada bulunmuş; mektubu almış okumuş. İçeriğini öğrenince özür ve bahane arayıp Resulullah'a şöyle cevap yazmış: "Arap toplulukları saltanatın benden gitmesini istemezler. Bana başka bir öneri buyur, ona uyayım." Selît'i bir miktar caize (ödül) ve hil'at (giysi) verip göndermiş.

Selît, verilenleri Resulullah'a getirmiş; mektubunu sunmuş ve Hevzet'in ahvalini anlatmış. Peygamber mektubu okuyunca "Helâk olsun! Mal ve mülkü de helâk olsun!" diye beddua etmiş. Mekke'nin fethinden dönüşte Hevzet'in helâk olduğunu Cebrail haber vermiş. Peygamber: "Yakın zamanda Yemame'de bir yalancı çıkıp peygamberlik davası etse, ben öldükten sonra katlolunsa gerek" demiş. Gerçekten de az zaman geçmeden Müseylimetü'l-Kezzab, "peygamberim" diye ortaya çıkmış ve Yemame cenginde öldürülmüş.

9. Mektup: Peygamberin bu mektub-ı şerifleri de Şam vilayetinde Got dedikleri yerdeki Hâris bin ebi Şemr Gassanî'ye, Şücâ' bin Veheb ile gönderilmiş (Türkçe tercümesi yazılmamıştır).

Risalede, dine davet içerikli mektuplardan ayrıca Tebük'te peygamberle görüşüp haraç ödeyen Eyle hâkimi Yuhanna bin Rube'ye, Eyle reislerine, o topluluktan herkese, aman (kurtuluş) içeren: "Bundan sonra zimmilerden birisi bir münker (yasak) işlese ya bir bid'at uydurursa malıyla kurtulmaz ve malı helaldir. Amma kendi hallerinde olurlarsa muratlarına ve yollarına kimse engel olmayacaktır. Karada veya denizde, nereye isterlerse gidebilirler" içerikli bir ahitname verildiği gibi Cerba ve Ezruh halkına da, Tebük'e haraç getirdikleri zaman: "Ezruh halkına aman verilip her Recep ayı yüz altın vergi koşuluyla Müslümanlarla iyi ilişkilerde bulunmak üzere anlaşıldı" içerikli bir başka ahitname verilmiş.

Bütün bu bilgilerin, eski Arap kültürünün sözlü aktarım (rivayet) geleneğiyle hadis kitaplarına taşındığında kuşku yok. Müzelerdeki deri, papirüs belgelerinse bilimsel incelemelerle tarihlendirilebileceği açık. ■

TARİH VE YORUM FARKI

Vahiy 1400 yıl önce geldi; tarih kitaplarındaki anlatımı 75 sene içinde nasıl değişti?

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti 1931'de Reisicumhur Gazi M. Kemal'in himayesinde kuruldu. Üyeleri, Afet İnan, M. Tevfik (Bıyıklıoğlu), Samih Rıfat, Yusuf Akçura, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil (Çambel), Sadri Maksudi (Arsal) , Şemseddin (Günaltay), Vasıf (Çınar), Yusuf Ziya (Özer), İ. Hakkı (Uzunçarşılı), Reşit Saffet (Atabinen) gibi dönemin tarihçileri, düşün insanlarıydı. Kurum 1935'te Türk Tarih Kurumu adını aldı.

Kurumun üyeleri tarafından liseler için yazılan tarih kitaplarından *Tarih II, Ortazamanlar* 1932-1933'te; TTK üyesi ve üniversitelerin öğretim üyesi profesörlerle tarih öğretmenlerinin yazdığı *Tarih I* ise, Millî Eğitim Bakanlığınca 1994'te yayımlanmış. Yine Bakanlığın 2009'da yayımladığı *Ortaöğretim Tarih 9* kitabı var.

Bu iki kitaptaki, "İslâm Tarihi", "İslamiyet'in doğuşu ve yayılışı" konularından, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve "vahiy" bölümleri *Tarih II*'deki anlatımlardan oldukça farklı kaleme alınmış.

Kurum üyelerinin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın 60-70 yıl arayla Hz. Muhammed'in peygamberliğini lise öğrencilerine ne denli farklı iki bakışla vermeyi öngördüklerini; tarihe öznel yaklaşımın nerelere vardırıldığı görülebilir.

1933 kitabında, herhangi bir doğaüstülüğe, ululayıp kutsamaya yer verilmeksizin beşeri gerçeklik ilkesine bağlı kalınırken; 1994 ve 2009 kitaplarında, melek Cebrail'e, -sanki insanmış gibi- *Kısas-ı Enbiya* kitaplarındaki anlayış ve anlatışla bir tarih olgusunda yer verilmiştir. "Tarih yazıcılığı açısından hangi heyet doğrusunu yapmıştır?" sorusu yerine, "tarih ders kitabı yazımında bu ölçüde öznel olunabilir mi?" sorusu üzerinde durulmalıdır.

(Alıntılarda, kitaplardaki yazım kuralları korunmuştur)

Siyer-i Nebî, İkinci cilt, 167a, Zeren Tanındı, 2006

Hz. Muhammed'e peygamberlik verilmesinden kısa bir süre sonra, "Cebrâil Hz. Muhammed'in evinde ona görünür".

1933 TARİH DERS KİTABI

Allah tarafından Muhammed'e vahiy geldiği kabul olunur

"Muhammedin koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kuran denir. Bu esasları ihtiva eden cümlelere Ayet, Ayetlerden mürekkep parçalara da Sure derler. İslâm an'anesinde bu ayetlerin Muhammede Cebrail adında bir melek vasıtasile Allah tarafından vahiy, yani ilham edildiği kabul olunur. Tarih noktai nazarından da mütalea edildiği zaman görülüyor ki: Muhammed birden bire Allahın Resulüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır. O Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek fena ve pek iptidaî ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için tenha yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur. Vahiy ve ilham fikri Muhammetten evel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidaî kavimler gibi, Araplar da, şairlerin akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda herzaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Muhammet dahi cinlerin vücuduna samimî olarak inanmıştır (...)

Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair birçok rivayetler vardır. Hakikatte Peygamberin ilk söylediği Kuran ayetlerinin ne olduğu kat'i surette malûm değildir. Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre takrir ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimî surette kani idi,.."

1994 TARİH DERS KİTABI

Cebrail devamlı olarak Kur'an'dan âyetler getirdi

"Yine bir gün Hıra dağındaki mağarada sessizlik ve karanlıklar içinde ve düşüncelere dalmışken, gördüğü parlak bir ışıkla kendisinden geçti. Uyandığı zaman Cebrail ona: "Ey Muhammed Yaratan Rabbinin adıyla oku!" (Kur'an 96. Sûre) diyordu (...) Nihayet bir gün bütün heybetiyle Cebrâil tekrar göründü. Yine korku ve dehşete kapıldı. Evine gitti ve elbisesine büründü. O vakit yine Cebrâil göründü "Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk da (insanları) uyar" (Kur'an 74. Sûre) diye başlayan sûreyi getirdi.

2009 TARİH DERS KİTABI

Cebrail uzun süre görünmedi, sonunda bir gün tekrar geldi

İlk vahiyden sonra Cebrail uzun bir süre görünmedi. Sonunda bir gün Cebrail tekrar geldi. Bu kez kendisine "Ey Muhammed! Kalk ve insanları Allah'ın azabından sakındır" ayetini bildirdi. Böylece Hz. Muhammed'in peygamberlik görevi başlamış oldu (...) Önceleri İslamiyet'i gizlice yayan Hz. Muhammed, Allah'tan gelen emirle İslamiyet'i açıktan yaymaya ve putlara tapınmanın yanlışlığını anlatmaya başladı. Puta tapınan müşrikler... bu yeni dinin insanlar arasında kabul görmeyeceğini düşünüyorlardı."